

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΗΤΗΣ ΑΝΤΙΚΑΘΗΤΗΡΗΣ ΚΟΝΙΣΤΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

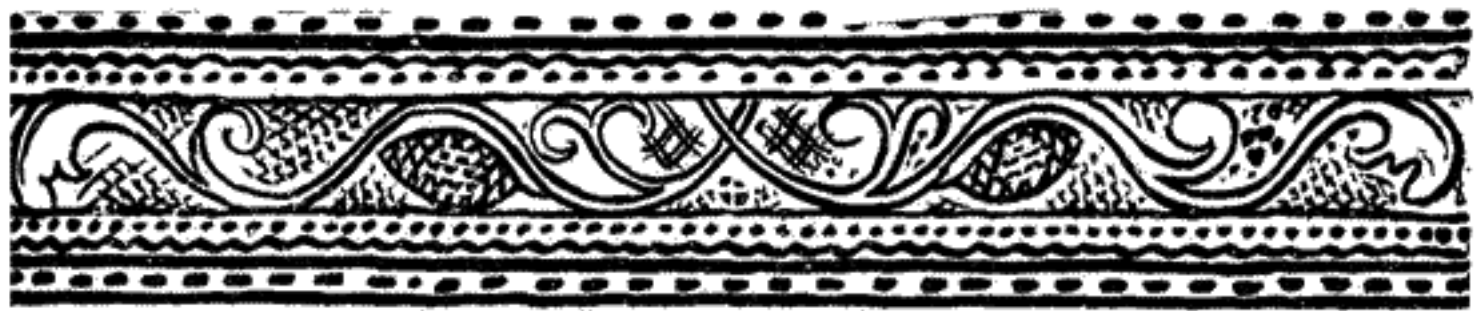
ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1956

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Κ.Α.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΑΘΟΥΣ ΥΣΤΕΡ' ΑΠ' ΤΑ ΟΓΔΟΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΓΙΟΥΝΓΚ

«... Καί οὕτω ἔληξεν ἡ σεμνή ἑαυτῆ καὶ λαμπρὰ τελετή».

Σὰν τὸ ξανασυναντᾶ κανεὶς αὐτό, ξεφυλλίζοντας ἐφημερίδες τοῦ παλιοῦ καιροῦ, μαντεύει εὐκόλα τί σοὶ τελετὴ πρέπει νὰ ἦταν ἢ λεγόμενη: τρεῖς κι' ὁ κοῦκος δηλαδή, ὅλοι κι' ὅλοι οἱ «τελοῦντες τὸν Δαπανᾶν» πανηγυρτζήδες.

Τὸ λέω γιατί, καὶ τοῦ Καρόλου Γιούνγκ, τὰ μόλις πρόσφατα ογδοντάχρονα, σεμνὰ καὶ λαμπρὰ γιορτάστηκαν. Μόνο πού, σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι, οἱ δύο χαρακτηρισμοί, δὲ χρυσώνουν χάπι. Σεμνὴ ἦταν ἡ γενέθλια ἐπέτειος τοῦ πολυχρονισμένου Δασκάλου: σεμνὴ μέσα στὸ θερμὸ οἰκογενειακὸ του περίγυρο, στὴν πατρίδα του στὴν Ἑλβετία. (Γεννήθηκε, ὅπως ξέρετε, στὴ Βασιλεία, ἀλλ' ἀπὸ πενήντα σχεδὸν χρόνια, ἡ μόνιμη κατοικία του βρίσκεται σ' ἓνα προάστιο παρόχθιο, στὴ λίμνη τῆς Ζυρίχης).

Μὰ ἦταν καὶ λαμπρὸ τὸ χαροκόπι. Σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀνθρώπων τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἀπὸ διάφορες χώρες, ἔδωσαν τὸ «παρών». Κι' ὡς φαίνεται, ἦτανε ἴσο πιὸ λαμπρὴ ἢ συμμετοχὴ τους, ὅσο πιότιο ἐλείψε ὁ συμβατισμὸς κ' ἡ ταιριμὸνια. Κανεὶς σχεδὸν δὲν ἔσκισε θάλασσες καὶ βουνὰ γιὰ νὰ παρεβρεθῆ σ' ἐπίσημο ἑορτασμὸ. Ἔτσι τὸ παρεκάλεσε ὁ ἴδιος ὁ Γιούνγκ: νὰ λείψουν οἱ ἐπισημότητες, οἱ ἀκαδημαϊκὲς μπουρμπουλίθρες καὶ τὰ κρατικὰ κλαπατσιμπαλα.

Γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα, ὀπαδοὶ κι' ἀντίπαλοι, εὐχέθησαν ἀπ' τὸν τόπο τους μὲ τὴν ἴδιαν εὐλικρίνεια:

— Τοῦ Καρόλου Γιούνγκ, πολλὰ τὰ ἔτη. Ἄναγνωρίσανε στὸ πρόσωπο τοῦ θαλεροῦ πρεσβύτη ὅτι: «... ὁ Γιούνγκ κατέχει τὸ ἀνεκτίμητο ὅσο καὶ σπάνιο βιολογικὸ προνόμιο, νὰ χαιρέται ζηλευτὰ γεροντάματα πού παρουσιάζουν μᾶλλον καρποφορία παρὰ ζωικὸ μαρασμὸ».

Ἀλήθεψε κι' ἓνα παράδοξο: «Ὁ Γιούνγκ, κληρονόμος τοῦ ἑαυτοῦ του».

Ὅπαδοὶ κι' ἀντίπαλοι ξαναθυμήθηκαν τὸ μεγαλειωδέστερο δίδαγμα του: ὅτι δηλαδή, νὰ μὲν χρέος τοῦ κάθε μορφωμένου εἶνε ἡ πολυγνώσια (ἢ μᾶλλον ἡ εὐρυμά-

θεια), ὅμως οἱ γνώσεις σκέτες ἀποτελοῦν ἀγονο θησαύρισμα τοῦ μυαλοῦ, ἂν δὲ διατηροῦν τὴ γέυση τῆς ζωντανῆς ἐμπειρίας καὶ δὲν ἑναρμονίζονται μὲ τὸν παλμὸ τῆς ζωῆς.

— «Τί ἀξίζουν οἱ γνώσεις ὅταν λείπει ἡ καρδιά ἀπ' τὸν ἀνθρώπο πού τις ἔχει;»

Αὐτὸς πρῶτ' ἀπ' ὅλα εἶνε ὁ Γιούνγκ. Ἔστερις ὅλα τ' ἄλλα. Κι' ἀπ' αὐτὰ πάλι, προπορεύεται μιὰ περιεκτικὴ εἰσαγωγὴ πού, μὲ σωκρατικὴ θυμοσοφία ἔκαμε κάποτε ὁ Γιούνγκ γιὰ τίς δικές του θεωρίες. Θὰ μπορούσε ἡ γενικὴ αὐτὴ εἰσαγωγὴ, νὰ συγκεφαλαιωθῆ «κατ' οὐσίαν» ἔτσι:

— Διαλέγετε καὶ παίρνετε!.. Ἄν κάτι σᾶς βολῆ, τὸ χρησιμοποιεῖτε. Ἄν τὰ πορεύετε κι' ἄλλοιῶς, δικὸς σας λογαριασμός.

Πάνω σ' αὐτὸ τὸ χωρατό, φαίνεται νὰ συμφώνησαν κ' οἱ πιὸ ἀντίγνωμοι ὥστε νὰ βροῦνε ἐπιτέλους, ἡμερα καὶ γαλήνια, τὸ γιατί καὶ πῶς καὶ πού διαφωνοῦν.

Ὡς πρώτη (ἢ τουλάχιστον πιὸ ἐντυπωσιακὴ) χειρονομία πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴν, εἶνε (ἀπ' ἀφορμὴ τὰ ογδοντάχρονα) καὶ τὸ ὅτι... ξεκάκιωσαν οἱ Γάλλοι ψυχολόγοι, πού ἐξακολουθοῦσαν ν' ἀποτελοῦν τ' ἀπόνερα τῆς ἄλλοτε «Σχολῆς τοῦ Νανσύ». (Ἐπανέρχομαι σαφέστερα σ' αὐτό, λίγο πιὸ πέρα). Μίλησαν μὲ σεβασμὸ καὶ κατανόηση. Ἄφησαν στὴ ντροπὴ τοὺς ὅλως διόλου καθυστερημένους βιτριναδόρους. (ἢ τσαρλατάνους) πού μόλις πασαλειμένοι ἀπ' ἄκρες-μέσες ὅσον ἀφορᾶ τὴν Ψυχανάλυση, βιάστηκαν νὰ σαλιάσουν πάλι. Ἦταν ἡ μόνη ἀμελητέα παραφωνία.

* * *

Βραδυπορῶ ὡς τόσο στὸ «ξεκάκιωμα» τῶν Γάλλων, γιατί μέσα στὸ ὄλο χρονικὸ τῆς ἐπετείου, αὐτὸ σημαίνει ἓναν ἱστορικὸ σταθμὸ. Εἶνε τὸ πρῶτο σπάσιμο τοῦ πάγου, ἀνάμεσα στὴν «ἀκαδημαϊκὴ» Ψυχολογία καὶ στὴν ψυχολογία τοῦ Βάθους. Ἄντιστροφα ἀπὸ τὸν Φρόϋντ καὶ τὸν Ἄντλερ, πού δξυναν τίς ἀντινομίες, ὁ Γιούνγκ, ἀπὸ καιρὸ προετοίμασε τὴν προσέγγιση. Εἶχε διακηρύξει ὅτι:

— «'Εκείνο που ονομάζω ἐγὼ «κομπλέξ» (σύμπλεγμα) εἶνε κατ' οὐσίαν τὸ ἴδιο πού ὁ Pierre Jappei, ὠνόμαζε *personnalités par-celloïdes*, (ἄς ποῦμε: κατακοματιασμένες προσωπικότητες)».

Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τώρα, πρωτοστάτησε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιφανέστερους μαθητὲς τόσο τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, ὅσο καὶ τοῦ Γιούνγκ: ὁ Ἑλβετὸς καθηγητὴς Pierre Jaccard, μὲ τοῦτα τὰ χαρακτηριστικά:

«Ὅταν σπούδαζα τὴν Ψυχολογία στὴ Γαλλία, στὰ 1923, στὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Στρασβούργου, καὶ στὰ 1925 φοιτοῦσα τὰ κυριακάτικα πρωινά, στὴν κλινικὴ τῆς Ἁγίας Ἄννας, στὸ Παρίσι, οἱ καθηγηταὶ Blondel καὶ Dumas μᾶς παρουσίαζαν ἀρρώστους πού ἡ προσωπικότητά των ἦταν διασχισμένη, ἀποσυντεθειμένη, τσακισμένη, ἐξ αἰτίας νευροψυχικὰ τραύματα, ὀφειλόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον στὸν πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Τὴν ἴδια ψυχολογικὴ ἀνάλυση πού ἔκαναν οἱ δυὸ διάσημοι αὐτοὶ Μαθηταὶ τοῦ Jappei, τὴν ἀνάπτυσσε ἀπὸ μέρους του ὁ Κάρλος Γιούνγκ, τόσο στὴν πανεπιστημιακὴ διδασκαλία του, ὅσο καὶ σὲ κλινικὴ ἐφαρμογή. Μόνο τὸ λεξιλόγιο καὶ ἡ ὀρολογία ἄλλαζαν. Καὶ ἴδου ὅτι σήμερα, δὲν ὑπάρχει πιὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὸ νὰ διαπιστώνη κανεὶς ὅτι συγκλίνουν πρὸς τὸν ἴδιο στόχο ἔρευνες καὶ ἀνακαλύψεις ψυχολόγων πού εἶτε δὲν γνωρίζονταν, μεταξύ των, εἶτε βρισκόνταν σὲ διαμάχη, πρὶν τριάντα χρόνια. Στὶς μέρες μας, οἰκοδομεῖται μιὰ νέα Ψυχολογία, πάνω σὲ θεμέλια ἐργασιῶν πού κατέβαλαν διαφορετικοὶ ὅλως διόλου δημιουργοί, χρησιμοποιώντας μεθόδους πέρα γιὰ πέρα ἀνόμοιες. Ἔτσι ἀναγνωρίζεται καὶ τὸ ὅτι, ἡ συμβολὴ τοῦ Γιούνγκ, στὴν ἐπιστήμη τῆς Ψυχολογίας στάθηκε σημαντικὴ, ἀλλὰ καὶ εὐεργετικὴ γιὰ τὴν Ἀνθρωπότητα».

* * *

Μὰ πιὸ σημαντικὴ ἐπίσης ἦταν ἡ συμμετοχὴ τοῦ Τύπου καὶ τῆς Ραδιοφωνίας, σὲ πολιτισμένες χώρες, φυσικὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι, ἄρχισε κίβλας τὸ μεγάλο Κοινό, νὰ ἐνημερώνεται. Ἀνάβλυσε μιὰ ἔγκυρη βιβλιογραφία. Στὴ γλωσσικὴ περιοχὴ τῶν Ἀγγλοσαξόνων, τυπώνονται ὑπεύθυνες μεταφράσεις: μιὰ σειρά πού θὰ πιάση 19 μεγάλους τόμους. Σοβαροὶ ἐκδότες τῆς Γαλλίας, ἀναγγέλουν 12 τόμους. Φυσικὰ, μνημειώδης προβλέπεται ἡ ἀνατύπωση (στὴ Γερμανικὴ) μὲ τὸν ἔλεγχο τοῦ ἴδιου τοῦ Γιούνγκ, —τὰ «ἅπαντα» του— ἀνατύπωση ἀπὸ προγενέστερες ἐκδόσεις, καὶ ὅπου θὰ φαίνεται τὸ «προτοές» (τὸ ὀργανικὸ «γίνεσθαι») τοῦ Γιουνγκισμού, στὴ χρονολογικὴ του ἀνάπτυξη.

Παράλληλα σ' αὐτά, τὰ δγδοντάχρονα

τοῦ Γιούνγκ, ἦταν μαζί κι' ἕνα... μνημόσυνο. Γιατὶ οἱ δυὸ ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγάλους τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βάθους, (ὁ Φρόυντ καὶ ὁ Ἄντλερ) δὲ βρίσκονται πιά στὴ ζωὴ. Naί μὲν, μέσα στὴν τρεχοῦμενη χρονιά τοῦ 1956, συμπληρώνεται ἡ ἑκατοστὴ ἐπέτειος τῶν γενεθλίων τοῦ Φρόυντ, καὶ φυσικὰ θὰ ἐπανέλθῃ σύντομα ὁ διεθνὴς πνευματικὸς κόσμος, στὸ ἔργο τοῦ γενάρχη τῶν ψυχαναλυτικῶν θεωριῶν. Στὸ μεταξύ, ὁμως, τί νόημα θὰ εἶχε ὁ Γιούνγκ, ἂν δὲν προλογιστῆ, δὲν παραλληλιστῆ μὲ τοὺς δυὸ προδρόμους του, (τὸν Φρόυντ καὶ τὸν Ἄντλερ) πού ἀφοῦ τοὺς ἀφωμοίωσε, βάλθηκε νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ.

* * *

Κατάντησε κοινοτοπία ἡ παρομοίωση τῆς Ἐπιστήμης μὲ τὸν Κρόνο πού καταβροχθίζει τὰ παιδιὰ του. Μὰ τὸ ἀντίστροφο ἀληθεύει. Τὰ παιδιὰ τρῶνε τὸν πατέρα. Αὐτὴν τὴ μοῖρα ἔταξε ἡ Πρόοδος στὴν Ἐπιστήμη. Ἀπ' τὴν Προϊστορία ἀκόμη φαίνεται ὅτι ἡ πατροφαγία (προγενέστερη κι' ἀπ' τὴ θεοφαγία) ἀνέβασε σκαλί - σκαλί τὸν Ἀνθρώπο στὴν πνευματικὴ κλίμακα τῆς ζωντανῆς ἐμπειρίας. Ὡς τόσο, κάθε ὅπου συμβαίνει αὐτό, ξαφνίζεται ὁ πολὺς κόσμος. Ἀνάλογο ἦταν τὸ ξάφνισμα, ὅταν στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, ὁ Σίγκμουντ Φρόυντ, ἀφωμοίωσε δυὸ μεγάλους δασκάλους του, τὸν Charcot καὶ τὸν Bernheim. Τοὺς ἀφωμοίωσε, κι' ὕστερα τοὺς ἀνάτρεψε καὶ τοὺς ἀχρήστεψε. Πῶς ἀλλιῶς θὰ τοὺς ξεπερνοῦσε; Ἦτανε πιὸ ἱστορικὴ ἀνάγκη τὸ ξεπέρασμά τους. Ἡ περιλάλητη «Σχολὴ τοῦ Νανσύ» (σταθμὸς θαμβωτικὸς στὴν ἐποχὴ τῆς) εἶχε πιά φθάσει στὸ μαρασμὸ καὶ στὴ χρεωκοπία τῆς. Καὶ τότες, ἀναφάνηκε πιά γνήσιο δημιούργημα τῆς ὁ Φρόυντ, γιὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ βασικὸ τ ἔχ ν η μ α τῆς Σχολῆς τοῦ Νανσύ, ὁ ὑπνωτισμὸς, ἐπιφανειακὰ μόνον καὶ πρόσκαιρα, (γιὰ νὰ μὴν ποῦμε τσαρλατάνικα) ἀποτελέσματα δίνει στὴ θεραπευτικὴ ἀγωγή τῶν νευρώσεων. Τὸ πόσο ἄδικο εἶχαν ἐκεῖνοι οἱ Γάλλοι νὰ κακιώσουν, φαίνεται ἀπ' τὸ ὅτι ξεχάσανε ἢ (τὲ χειρότερο ἀγνόησαν θεληματικὰ) ὅτι καὶ «τὸ Νανσύ», ἀναδειχτήκε ἐπειδὴ «ἔφαγε» κι' ἀφωμοίωσε ἕνα μεγάλο δάσκαλό του, γερμανό: τὸν Φέχνερ, ἰδρυτὴ τῆς Ψυχοφυσικῆς — ὅπως λεγόταν τότε. Καὶ βέβαια ἦταν ἀνάγκη νὰ «ξεπαστρεφτῆ» ὁ Φέχνερ, πού οὔτε κἂν γιατρός δὲν ἐχρημάτησε. Ἦτανε φυσικός! Ἀπὸ πειράματα πού ἔκαμε πάνω στὸν... γαλβανισμό, κατάληξε νὰ ἐρευνήσῃ τὶς νευροψυχικὲς ἀντιδράσεις; ἔρευνα μὲ ἀνεκτίμητες συνέπειες, γιὰ τὴ νεώτερη Ψυχολογία.

Θύελλα ἐπακολούθησε τὴν «ἀποστασία», τὴν «καταλήστευση», τὴν «προδοσία»,

τοῦ Φρόυντ. Ἀκόμη κι' ἀσχημίες. Βάληκαν νά κεντρίσουν ὡς καί... τὸν ἔθνισμὸ τῶν Γάλλων. «Ὁ Φρόυντ Ἰσακάρωτης». Μπήκαν στὴ μέση καὶ οἱ ρασιίτες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ οἱ ἀντισημίτες, καὶ μουργντάρειψαν περισσότερο τὴν ὄλη ὑπόθεση. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι ὅτι, ἀπ' ἐλόγου τους κινήθηκαν. Μὰ εἶναι βέβαιο πὼς ἐπιστήμονες ἀναστήματος, δὲν ἀποκήρυξαν τὴν ἐπαίσχυντη ἐπικουρία. Οὔτε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, πρυτάνευε ἡ ἀντικειμενικὴ κριτικὴ. Ἀπεναντίας μάλιστα, πήγαιναν στὸ χειρότερο τὰ πράγματα. Ὑστερὶς ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ ὄνοτό, (τοὺς ὀγκηθμούς, τὰ μουργκάνισματα) πλάκωσε ἡ συνωμοσία τῆς σιωπῆς, γύρω ἀπ' τοὺς συνεχιστές, διάδοχους τοῦ Φρόυντ. Ἐνα παράδειγμα, ἀνάμεσα στ' ἄλλα. Πρὶν λίγα χρόνια (στὰ 1948) ὁ καθηγητὴς Maurice Pradines, πολὺς κι' ἐπίσημος (ἄς ποῦμε ὁ Θ. Βορέας τῆς Γαλλίας), ἀνατυπώνει τὸ περιώνυμό του «Manuel de Pshychologie», ποὺ ἐξέθερεψε γενεές σπουδαστῶν. Μέσα σὲ 2.100 σελίδες, τὸ ὄνομα τοῦ Γιούνγκ, ἀναφέρεται μιὰν μόνη φορά, καὶ τοῦτο σὲ ὑποσημείωση. Καὶ μάλιστα, μὲ «τυπογραφικὸ λάθος».

Λοιπὸν, ἀνάλογη ἱστορία ἐπαναλήφθηκε ὅταν ἀναφάνηκε ὁ Γιούνγκ. Μόνον ποὺ τὴ φορά αὐτὴ, δὲν ἦταν πιά τὰ κατακάθια τοῦ Νανσύ, οὔτε κἀν οἱ ρασιίτες καὶ οἱ ἀντισημίτες. Ἦταν οἱ ποῦροι, οἱ «ὀρθόδοξοι» τοῦ Φροῦδισμού. Στὰ ἴδια ἀχνάρια βάρθισαν: πρῶτα ἡ ἀναμπομπούλα, κι' ἔπειτα ἡ σιγή.

Βλέπετε ὅτι, ὅπως σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ, ἔτσι καὶ στὴν Ἐπιστῆμη, ὄλα δὲν εἶναι πάντα ὁμορφα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲ χρειάζεται νά παραστήση κανεὶς τὸν προφήτη, γιὰ νά προβλέψη τὴν ἡμέρα (ἴσως προσεχῆ) ὅπου οἱ τωρινοὶ ποῦροι κι' οἱ ὀρθόδοξοι γιουγκιστές, θὰ περιλούσουν καὶ θὰ πολεμήσουν νά καταπνίξουν, τὸ συνεχιστὴ καὶ διάδοχο ποὺ θ' ἀφομοιώση καὶ θὰ ξεπεράσῃ τὸ σημερινὸ του Δάσκαλο. Τὸ πιὸ πιθανὸ, νά εἶναι κι' ὁ αὐριανὸς καινοτόμος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς μαθητὲς τοῦ Γιούνγκ. Λέω, τὸ πιὸ πιθανὸ, γιὰτὶ ἀπ' τίς ἀντίπερα γραμμές, ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ρουτίνα, δὲν ὑπάρχει τέτοιος κίνδυνος, οὔτε τέτοια ἐλπίδα, ὅσο κι' ἂν μαλακώσανε τὰ πράγματα, μ' ἀφορμὴ τὰ ὀδοντάχρονα. Τὸ σίδηρο τὸ μαλακώνει ἢ σκουριάζει, μὰ δὲν τὸ καινουργεύει.

Δίχως ἐτούτῃ τὴν προειδοποίησι, ὁ Γιούνγκ θὰ ἦταν ἀκατανόητος στὸ ὄλο ἔργο του.

***

«Μπροστὰ στὸ Φρόυντ καὶ στὸν Ἄντλερ, ὁ Γιούνγκ εἶναι κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος.»

Αὐτὸ τὸ στάνταρ κυκλοφόρησαν εὐρύ-

τατα οἱ ποῦροι γιουγκιστές. Σάν ἔχει τέτοιους ὀπαδοὺς ὁ Γιούνγκ, τί τοῦ χρειάζονται οἱ ἀντίπαλοι;...

Ἡ «πρό-θεσις» αὐτὴ (μιλῶντας στὴ σημερινὴ γλῶσσα), εἶναι σωστὴ «ἐπίθεση εἰρήνης» στοὺς σύγχρονους μας Σχολαστικούς, ἀλλὰ μὲ τέτοιο τίμημα ποὺ θάρριχνε τὴν ἐπιστῆμη τῆς Ψυχολογίας πολὺ ξωπίσω κι' ἀπ' τὸν Βούντ. Ἐνῶ ἀλλοιῶς προβάλλει τὸ σωστό, αὐτὸ ποὺ εἶνε.

Καὶ βέβαια ἀληθεύει, ὅτι πιότερο καὶ βαθύτερα ἀπὸ τοὺς δυὸ πρεσβύτερους του, ὁ Γιούνγκ κατάγινε καὶ μὲ ἰδέες. Φιλοσόφησε εἰδικὰ πάνω στὶς ἀντιλήψεις γιὰ τὴν «πραγματικότητά τῆς ψυχῆς» καὶ γιὰ τὴν «ψυχικὴν ἐνέργεια». Ὅσο βρίσκεται στὴ ζωὴ, μπορεῖ ἀκόμη νά διαμορφώσῃ αὐτεξούσιο φιλοσοφικὸ σύστημα. Μπορεῖ!...

Μὰ οἱ φιλοσοφικὲς ἰδέες τοῦ Γιούνγκ, ἀξιολογοῦνται ἴσα-ἴσα, γιὰτὶ ἀναβλύζουν ἀπ' τὰ πράγματα: ἀπὸ μιὰν θεμελιώδη ψυχολογικὴν πραγματικότητα. Τὸ ἀντίστροφο (τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀπ' τίς φιλοσοφικὲς ἰδέες, ἀνάβλυσε τάχα ἡ φυσιολογικὴ πραγματικότητα) θ' ἀναξιοποιῶσε τὴ γιουγκικὴ φιλοσοφία, ποὺ θάρμοιαζε σάν ἄροτρο πρὶν ἀπὸ τὰ βώδια. Ἐπίσης ἀλήθεια εἶναι καὶ κάτι ἄλλο. Οἱ μὲν «ἰδέες» τοῦ Γιούνγκ (ὅπως ὄλες οἱ «ἰδέες») συστηματοποιοῦνται λίγο ἢ πολὺ εὐκόλα, σάν κάθε τι τὸ ἀστάθμητο. Ἐνῶ ἡ θετικὴ πραγματικότητα, ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τῆ φύση, τὴ χειροπιαστὴ, δύσκολα ξεδιαλύεται. Γι' αὐτὸ πολὺ ἀπέχω ἀπ' τὸ νά θαρρῶ πὼς τοῦτο δῶ τὸ σύντομο ξεδιάλυμα, εἶναι τὸ καλύτερο μπορετὸ στὸ εἶδος του.

***

Κόσμος πολὺς καὶ πολὺς, πιπιλάει σήμερα τὸν ὄρο «σύμπλεγμα» (κομπλέξ). Τὸ νά μὴν ξαίρης ὄλωσ διόλου τί σημαίνει, δὲν ἔχει σημασία. Ἀπεναντίας μάλιστα, ἡ πλέρια ἀγνοία εὐκολύνει τὴν πληροφόρηση. Ἀντίστροφα, τὸ νά τὸ μισοξαίρης φέρνει δυσκολία. Ὅπως παντοῦ, ἔτσι κι' ἐδῶ, ἡ σύγχυση ἀποτελεῖ ἐμπόδιο.

Ἡ ἐπινόηση τοῦ ὄρου «σύμπλεγμα» ὀφείλεται στὸ Γιούνγκ, ποὺ ἐξ αἰτίας τούτου, θεωρεῖται θεμελιωτὴς τῆς Συμπλεγματολογικῆς Ψυχολογίας.

Κατὰ τὸ Γιούνγκ, τὰ «κομπλέξ» (τὰ συμπλέγματα) εἶν' ἕνα μάτσο (σάν νά λέμε) συναισθήματα καὶ παραστάσεις. Εἶναι συναισθήματα καὶ παραστάσεις, θαμμένα στὴν «ἀσυνείδητη» περιοχὴ τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου· ἀσκοῦν ὄμως τόσο ἔντονη ἐπίδραση ὥστε συχνὰ κατευθύνουν τίς διαθέσεις μας, «ἐναντι προσώπων καὶ ἀντικειμένων». Συχνὰ καθορίζουν τὴ σκέψη μας καὶ τὴ δράση μας. Μ' ἄλλα λόγια, τὰ «συμπλέγματα», ἀποτελοῦν σωρὸ ὀλόκληρο ἐπιθυμίες ἢ ἀποτροπιασμούς, συμπά-

θειες ἢ ἀντιπάθειες, γλύκες ἐνδόμυχες ἢ πικρίες, ἐλπιδοφόρα ἀναμονὴ ἢ γρουσουζιά, ποῦ κρύβουμε μέσα μας, δίχως νὰ τολμοῦμε πάντα νὰ τ' ἀνομολογήσουμε κἂν οὔτε καὶ στὸν ἑαυτὸ μας κάποτε. Γι' αὐτὸ θαμπώνουν (τὰ συμπλέγματα) πολὺ συχνά, τὴν ἀκτινοβολία καὶ τὴν ἀίγλη τῆς φανερῆς προσωπικότητάς μας. Ἡ πείρα τῆς τρεχούμενης ζωῆς, μᾶς δείχνει κάθε τόσο, πῶς τὰ συμπλέγματα δὲν εἶναι ἀφηρημένες ἰδέες. Εἶνε χειροπιαστὴ ψυχολογικὴ πραγματικότητα, ποῦ μᾶς τὴν καταγγέλλουν ἀδιαφιλονίκητες νευροψυχικὲς ἀντιδράσεις μας. Κανείς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ ὅτι πολλὰς φορές πρᾶττει καὶ δρᾷ, διαφορετικὰ ἀπ' ὅτι θὰ τὸ ἤθελε ἢ θὰ εἶτανε σωστὸ νὰ πράξη καὶ νὰ δράση. Μᾶς ξεφεύγουν λόγια, ἀκαταλόγιστα πολλὰς φορές, μὰ καὶ ζημιωτικά, κι' ὕστερις (ὅπως λέμε) δαγκώνουμε τὴ γλῶσσα μας, ἢ φασκελώνουμε τὸν ἑαυτὸ μας. Μπορεῖ νὰ μᾶς συμβαῖνῃ καὶ τ' ἀντίστροφο: νὰ πράξουμε πράγματα καὶ θάματα ποῦ σὲ ὀμαλὲς περιστάσεις δὲ θὰ μᾶς ἦταν μπορετὰ. Μπορεῖ νὰ ξεστομίσουμε σπουδαῖα λόγια. Νὰ σοφιστοῦμε ἰδέες οὐρανοκατέβητες. Καὶ ν' ἀποροῦμε οἱ ἴδιοι μὲ τὸν ἑαυτὸ μας. Νὰ λές: — «Μὰ ἐγὼ τὰ κατάφερα ἔτσι!... Ἐγὼ ξεστόμισα τέτοιες σοφίες;...» Τέλος, εἶνε κι' ἡ τρίτη γενικὴ περίπτωσις. Πάνω στὸ δραστήριό μας κόχλασμα, κόβεται κάποτε ἀπότομα ἢ βράση. Μιλᾷμε μὲ εὐχέρεια γιὰ κάτι ποῦ μᾶς καίει, καὶ ξαφνικά μᾶς πιάνει γλωσσοδέτης, ἢ τὰ μπερδεύουμε.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ψυχολογικὴν πραγματικότητα, δὲν τὴν πρωτοανακάλυψε ὁ Γιούνγκ. Τὴν εἶχε διακρίνει ὁ Δάσκαλός του, ὁ Φρόυντ. Μόνο ποῦ...

«Δυστυχῶς ὁ Φρόυντ, θολὰ εἶδε τὰ πράγματα, καὶ τὸ χειρότερο, θόλωσε τὴν κατάστασις». Αὐτὸ λένε οἱ ποῦροι γιουνγκιστὲς. Μὰ δὲν εἶν' ἔτσι ὅπως τὸ λένε. Αὐτοὶ ἴσα-ἴσα θολώνουν τὰ νερά. Αὐτοὶ ὅπως οἱ «βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως», οἱ «χριστιανικώτεροι τοῦ Χριστοῦ» ζημιώνουν τὴν ὑπόθεσις: τὸ Γιουνγκισμό, ὅταν ἐπιχειρεῖ κανεὶς νὰ τὸν γνωρίσῃ ἀπὸ δεῦτερο χέρι: ἀπὸ τὸ χέρι τους. Τ' ἀντίστροφο ἐντελῶς συμβαίνει ἀνατρέχοντας ἀπ' εὐθείας στὶς πηγές. Ναὶ μὲν ἀνελέητος κριτικὸς τοῦ Φρόυντ, δείχνεται κάθε τόσο ὁ Γιούνγκ στὰ συγγράμματά του. Μὰ πέρα ὡς πέρα τίμιος, ἀκέραιος στὴν κριτικὴ του. Ἄν κάποι' ἐξαφανιζόντανε ὅλα τὰ συγγράμματα τοῦ Φρόυντ, τὸ γνήσιο, ὀρθόδοξο Φροῦδισμό, ἀπ' τὰ συγγράμματα τοῦ Γιούνγκ θὰ μπορούσε νὰ τὸν πληροφορηθῆ ἢ αὐριανὴ ἐπιστήμη. Ἄλλὰ καὶ σήμερα, καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη πηγὴ, ἀπὸ τὸν Γιούνγκ μαθαίνουμε τὸ τί ὀφείλει στὸν Φροῦδισμό, ὁ ἀνατροπέας Γιουνγκισμός: τὴν ὅλη ἀφετηρία του, τὴν βάση, τὸ θεμέλιο ὅπου στηρίζεται.

Κι' ὁ Φρόυντ, ἀπ' τὸ ἀντίθετο στρατόπεδο ξεκίνησε: ἀπὸ τὴν κλασσικὴ Ψυχολογία. Ξεκίνησε ἀπὸ μιὰν κοινοπαράδεχτη ψυχολογικὴ πραγματικότητα ποῦ λέγεται «συνείδησις». Ἐδῶ θὰ μοῦ συχωρεθῆ κατ' ἀνάγκην μιὰ παρέκβασις. Πολλὸς κόσμος, μπερδεύει τὴν ἔννοια τοῦ ὄρου. «Ἡ συνείδησις ἐν τῷ συνήθει βίῳ, δηλοῖ τὴν σαφῆ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ ἐπίγνωσιν τῶν πραγμάτων. Οὕτω λέγεται ὅτι, ὁ παῖς δὲν ἔχει συνείδησιν πραττομένων, ὅτι ἔχομεν συνείδησιν τοῦ σκοποῦ ὃν ἐπιδιώκομεν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Διάφορος εἶναι ἡ ἔννοια τῆς συνειδήσεως ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ. Ἐνταῦθα ἡ συνείδησις εἶνε τὸ σύνολον τῶν ἐν ἐκάστη στιγμῇ ψυχικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ αὐτῶν.» (Θ. Βορέα «Ψυχολογία»). Ἀκόμη θὰ πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι στὴν κλασσικὴ Ψυχολογία «...παριστῶμεν τὴν συνείδησιν συμβολικῶς ὡς κύκλον τρεῖς περιλαμβάνοντα μοῖρας, τὴν κατὰ τὸ κέντρον, τὴν κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ τὴν μεταξὺ τούτων ἀμφοτέρων κειμένην. Καὶ τὴν μὲν κεντρικὴν μοῖραν ἤτις εἶνε στενωτάτη καλοῦμεν ἐστίαν τῆς συνειδήσεως, τὰς δὲ δύο ἄλλας, τὰς περὶ αὐτὴν κειμένας, κρᾶσπεδον τῆς συνειδήσεως. Ἐξ ἀναλογίας δὲ πρὸς τὰ κατὰ τὴν δρασιν συμβαίνοντα τὸ μὲν σύνολον τῶν ψυχικῶν στοιχείων, τῶν ἐν τῇ ὅλῃ συνειδήσει ὑπαρχόντων, καλοῦμεν ὀπτικὸν πεδίον τῆς συνειδήσεως, τὸ δὲ κέντρον αὐτῆς ἤτοι τὴν ἐστίαν, λέγομεν καὶ ὀπτικὸν τῆς συνειδήσεως σημεῖον.» (Πάλι Θ. Βορέα: «Ψυχολογία»).

Στὴ γραφικὴ παράστασις (κατὰ τὴν κλασσικὴ Ψυχολογία) διαγράφονται ὀμόκεντροι κύκλοι, (ὁ ἕνας μὲς' στὸν ἄλλο) καὶ ποῦ παριστάνουν, ἀπὸ τὰ ἔξω πρὸς τὰ μέσα, 1ον) τὸ «ἀσυνείδητον», 2ον) τὸ «ὑποσυνείδητον», 3ον) τὴν σαφεστέραν συνείδησιν, καὶ 4ον) τὴν σαφεστάτην συνείδησιν.

Τί ἔκανε ὁ Φρόυντ;

Χάλασε πρῶτα-πρῶτα τὸν κύκλον. Τὸν τσάκισε. Ἐφτίασε μὲ τὰ συντρίμια τοῦ μιᾶν πυραμίδας κλιμακωτῆ, μὲ βάση τὸ «ἀσυνείδητον» (Unbewusstsein), μὲ κορυφὴ τὴν συνείδησις (Bewusstsein) κι' ἀνάμεσα στὰ δύο, τὸ «προσυνείδητον» ἀκριβέστερα τὴν «πρό-συνείδησις» (Vorbewusstsein).

Ἀκόμη κι' αὐτὴ ἡ οὐσιαστικὴ λεπτομέρεια: Ἡ φροῦδιστικὴ πυραμίδα, καλὰ-καλὰ δὲν ἔχει βάση, ἢ ἀκριβέστερα ἡ βάση τῆς εἶνε ἀπύθμενη. Τὸ βάθος τῆς δὲν ἔχει πέρατα. Στὴν τέτοια οἰκοδομῆ, καταμέρισε τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν γεγονότων σὲ τρία συγκροτήματα. Στὸ καθένα ἀπ' τὰ συγκροτήματα αὐτὰ, ἀντιστοιχεῖ ἀνάλογη διαστρωμάτωσις τοῦ ἐγῶ μας ἢ ἀκριβέστερα τοῦ ψυχικοῦ μας εἶναι. Τὸ κατώτατο στρώμα τὸ ὠνόμασε

ID (οὐδέτερο γένος τοῦ is στὰ λατινικά, πού σημαίνει «αὐτό») ἢ κατὰ τὴν γερμανικὴν ἀπόδοση ES. Στὸ ἐνδιάμεσο συγκρότημα, ἀντιστοιχεῖ τὸ Ego, (ἐγώ) καὶ στὸ κορυφαῖο συγκρότημα τὸ Superego (ὑπερεγώ).

Τὸ κάθε τι πού βρίσκεται στὸ ἀπύθμενο ἀσυνείδητο, ναὶ μὲν δὲν ἀνεβαίνει ὡς τὴ συνείδηση, μπορεῖ ὅμως ν' ἀσκήσῃ ἀπ' τὰ ἀβυσσαλέα βάθη του, ἔντονη, ζοφερὴ ἐπίδραση. Τὸ ἀχανές συγκρότημα ἐπηρεάζει τὴ διαμόρφωση τοῦ ψυχικοῦ μας βίου. Κάποτε μάλιστα προδίδεται μὲ κάτι μισόλογα πού μᾶς ξεφεύγουν. Π.χ. λέμε καμμιά φορά: «Κάτι μού λέει μέσα μου...» Αὐτὸ τὸ κάτι εἶνε τὸ Id πού μᾶς «μιλεῖ», ἀπὸ τὰ μύχια τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Στὸ ἐνδιάμεσο πάλι στρώμα, (στὴν περιοχὴ τοῦ προ-συνείδητοῦ) βρίσκεται κάθε τι πού ναὶ μὲν «δὲν εἶνε παρόν», μὰ ἔχει τὴν προδιάθεση καὶ τὴ δυνατότητα νὰ φθάσῃ ὡς τὴν ἐπιφάνεια (δηλ. ὡς τὴ συνείδηση) καὶ ὡς τὸ «τώρα». Τὸ συγκρότημα τῶν στοιχείων αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὸ Ego (τὸ ἐγώ). Ἀγκαλιάζει ὠρισμένους «δραπέτες» (δηλ. στοιχεία) πού ξεπηδοῦν ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ ἀσυνείδητου. Παίζει ὅμως (τὸ ἐγώ) ρόλο δεσμοφύλακα. Κυνηγᾷ τοὺς δραπέτες. Γιατὶ τοὺς κυνηγᾷ; Ἐπειδὴ, ἂν τοὺς ἀφήσῃ ν' ἀνέβουνε ὡς τὴ συνείδηση, θὰ ζημιώσουν ἢ θὰ ρεζιλέψουν τὸ Ὑπερεγώ μας. Θὰ ἐκδηλωθοῦν σὰν ἀντάρτες μέσα στὸν «καθὼς πρέπει» κόσμο τοῦ συμβατισμοῦ. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, τὸ Ἐγώ μας, ὄλο καὶ ἀποσπρώχνει, ὄλο καὶ ἀπώθει τις ἐπιζήμιες ὀρμές. Μὰ πότε-πότε ὁ δεσμοφύλακας δὲν τὰ καλοκαταφέρνει, κι' ὅσο πιὸ βίαια ἢ βάνουση εἶνε ἡ ἀπώθηση, τόσο πιὸ ἔντονα ξεσπᾷ ἢ ἀνταρσία. Καὶ τότε μαντεύει κανεὶς εὐκολα, τί γίνεται στὴν ἐπιφάνεια, στὸ προσκήνιο. Ξεχαρβαλώνεται ἡ συμβατικὴ ἄρμονία. Συγκροτήματα φανταχτερά, ἄς ποῦμε ἢ «μητρικὴ στοργή», ἢ «αὐταπάρνηση», ἢ «γενναιότητα», κ.λ. ἀκόμη καὶ κοινοπαράδεκτα δικαιολογημένες ἀδυναμίες μας, γυρνοῦν τις πλάτες τους, στὴν καθιερωμένη Ἠθική.

***

Ξενοιάζουμε γιὰ μιὰ στιγμή μὲ τὸν Φρόντ (σ' ὅ,τι τουλάχιστον μᾶς χρειαζότανε γιὰ τὸν πιὸ ἄμεσο παραλληλισμό), ἂν προσθέσουμε καὶ τὸ ἐξῆς κεφαλαῖωδες, στὴν ὅλη φροϋδιστικὴ δομὴ. Πρόκειται γιὰ τὴν libido, (τὸν ἡμερον, τὴ γενετήσια ὀρμή). Αὐτὴ ἢ libido πού (κατὰ Φρόντ, πάντοτε) ἐμφανίζεται στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τις πρῶτες στιγμὲς τῆς ζωῆς, ὄλοένα συμπιέζεται, παίζει κρυφτούλι, ἀπώθειται, μὰ δὲν παύει νὰ εἶνε ἢ «κρηπὶς» τοῦ ὄλου ψυχικοῦ βίου, ἀνώτερη ἀκόμη κι' ἀπ' τὴν ὀρμὴ γιὰ τὴν αὐτοσυντήρηση.

***

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ὅπου διατυπώθηκαν τὰ φροϋδιστικὰ συγκροτήματα, δημιουργήθηκε κιόλας ἡ Ψυχολογία τοῦ Βάθους ὡς ὄρος, γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν Ψυχολογία τῆς Ἐπιφάνειας, δηλαδή τὴν κλασικὴ Ψυχολογία. Καὶ τώρα, σὲ ἀντιπαραβολὴ τὰ κατὰ Γιούνγκ.

Ἀπ' τὰ «συγκροτήματα» τοῦ Φρόντ, ξεκίνησε ὁ Γιούνγκ γιὰ νὰ φθάσῃ στὰ «συμπλέγματα». Ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι ἀπλῶς φραστικὴ. Μπρὸς στὰ «συγκεχυμένα» (καὶ πολλὰς φορές) ἀντιφατικὰ τοῦ Φρόντ πρυτανεύει ἡ σαφήνεια.

Ἀντίθετα πρὸς τοὺς κυρίους τῆς ἀκαδημαϊκῆς ψυχολογίας, ὁ Γιούνγκ καταδέχεται νὰ προσφύγῃ σὲ χτυπητὲς «δημῶδεις» φραστικὲς παρομοιώσεις, γιὰ νὰ κἀνῃ ὅσο τὸ μπορετὸ πιὸ λαγερὴ τὴν ἔννοια τῶν συμπλεγμάτων. Π.χ. τὸ σύμπλεγμα πού προδίδεται καμμιά φορά εἶνε ὅπως «ὁ ζωμός πού καίει» (δηλαδή, ξεχνᾷ ἢ ντρέπεται κανεὶς νὰ φουσήξῃ τὴ σοῦπα στὸ κουτάλι, καὶ τὴν παθαίνει). Λέει: «τὸ καθῆκι ἔσπασε...», δηλαδή τὸ σκεῦος ἀπὸ πορσελάνη, καὶ ξεχύθηκε τὸ περιεχόμενο. Λέει ὅμως καὶ τ' ἄλλο. «Τὰ συμπλέγματα εἶνε διαθετικὲς προλήψεις ἀκαταλόγιστες» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ὅτι «κανεὶς ποτὲ δὲ θὰ καταφέρῃ νὰ μεταπίσῃ μὲ συνηθισμένη λογικὴ, ἕναν ζηλιάρη, ἕνα τσιγγούνη, ἕνα φοβιτσιάρη κ.λ. πόσο παράλογες εἶνε οἱ πεποιθήσεις τους. Ἡ Βίβλος, ἢ ἀρχαία Μυθολογία, ἢ διεθνὴς Λογοτεχνία, βρίθουν μὲ παραδείγματα προσώπων πού κυνηγοῦνται ἀπὸ ἐνδόμυχους τρόμους, καὶ γι' αὐτὸν ἴσα-ἴσα τὸ λόγο τρέχουν νὰ διασκελίσουν τὸ βάραθρο: μέχρι κι' αὐτοκτονία ἢ ἔγκλημα. Ὡς τόσο ἢ μεγάλη πλειονότητα δὲ φθάνουνε ὡς αὐτοῦ. Μποροῦν καὶ κρύβονται: ἄλλοι σ' ὀλόκληρὴ τους τὴ ζωὴ, ἄλλοι κατὰ παροδικὰ μονάχα διαστήματα. Κρυμμένοι Οἰδίποδες, Ἰοκάστες, κρυμμένοι Σάτυροι, κρυμμένοι Λανδρὺ καὶ Ὀθέλλοι, κυκλοφοροῦνε κάθε μέρα συναμεταξύ μας. Ἀλλὰ ὄχι μόνο τέτοιοι. Ἐπίσης καὶ Κάϊν, καὶ Ἀρπαγκόν, καὶ Ἀμλέτοι, καὶ Μάκβεθ, καὶ κοινοὶ (ἢ μεγάλης ὀλκῆς) θαυματοποιοί, καὶ τσαρλατάνοι (ἄς ποῦμε Ταχράν-μπέηδες) τῆς τρεχομένης ζωῆς, τῶν συναλλαγῶν, τῆς ἐπιστήμης. Καὶ μερμήγκια μὲ φτερά, καὶ σκουλήκια, καὶ σαρανταπόδαροι καί... καί... Κι' αὐτὸ δὲν εἶνε τίποτα, μπροστὰ στὸν «ἄλλο» πού φωλιάζει μέσα μας, πού ὄλοένα πολεμᾷ ν' ἀνέβῃ στὴν ἐπιφάνεια, νὰ μᾶς ρεζιλέψῃ κι' ὄλο τὸν ἀποσπρώχνει ἢ φαινομενικὴ μας προσωπικότητα, ἢ «μεγάλῃ θεατρίνα»: ἢ Συνείδηση. (Ξαναθυμίζω: συνείδηση μὲ τὴν ἔννοια τῆς κλασικῆς Ψυχολογίας). Ἀπὸ τις χτυπητὲς αὐτὲς παρομοιώσεις, μαντεύει κανεὶς εὐκολα, πῶς ἢ «κρηπὶς» τοῦ ψυχικοῦ μας βίου,

δὲν εἶνε πιά, (κατὰ τὸν Γιούνγκ), ἀποκλειστικά καὶ μόνο ἡ libido τοῦ Φρόυντ. Ὅχι ὅτι ἐξοβελίζεται πέρα γιὰ πέρα, ὁ ἐρωτισμὸς κι' ὁ ἐρωτας. Μὰ δὲν ἀποτελοῦνε πιά σώνει καὶ καλά τὰ πρωτογενῆ κίνητρα «πάσης ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου».

* * *

Στὸ σημεῖο αὐτό, ξαναγυρνοῦμε ἀναγκαστικά στὸν Φρόυντ, ὥστε νὰ προληφθῇ μιὰ χονδροειδῆ παρανόηση. Τὴν libido δὲν τὴν ἐπινόησε ὁ Φρόυντ. Οὔτε αὐτὸς ἐφεῦρε τὸν «πανσεξουαλισμὸ». Πιὸ ἔγκυρη πατρότητα θὰ διεκδικοῦσε ὁ Κλαπαρέντ. Αὐτὸς ἐπιχείρησε προτιήτερα νὰ διαμορφώσῃ τὸν ἰδανισμὸ τῆς σεξουαλικῆς ὁρμῆς, ἀνάγοντας στὴ libido, ὄχι μόνο τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα (φιλία, στοργὴ κλ.) μὰ καὶ κάθε ἀνθρώπινη πρόσοδο. Ἀπὸ τὸν Κλαπαρέντ (ποῦ φημιζότανε ἐξ ἄλλου ὡς μέγας παιδαγωγὸς) διχάστηκαν δύο δρόμοι διαφορετικοί. Ἀπὸ τὴν μιὰ (κατὰ τὸ Μεσοπόλεμο), κάποια ομάδα Γερμανοὶ παιδαγωγοί, κατάντησαν νὰ διαφεντεύουν ὡς παιδαγωγικὸ κίνητρο τὴν φιλομόφυλες ὁρμές, καὶ τὸ ναρκισμὸ. Σ' αὐτό, οὔτε σχετίζεται, οὔτε εὐθύνεται ὁ Φρόυντ, γιατί ἀκολουθοῦσε ἄλλο δρόμο. Ξεχώρισε δύο διαφορετικοὺς στόχους ποῦ ἐμφανίζει ἡ libido: τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἐρωτισμοῦ ἀπὸ τὴν μιὰ, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἐκζήτηση τοῦ θανάτου, δηλ. τῆς φθορᾶς. Οἱ ἀντιφροῦντιστὲς ἠθικολόγοι, ἔκαμαν μιὰ θεληματικὴ σύγχυσι, μιὰν ἀτιμία. Μπέρδεψαν τὴν ὅλη ἐρωτιστικὴ τάση μὲ τὴν «ἐκζήτηση τῆς ἡδονῆς». Ἄγνόησαν ὅτι ὁ Φρόυντ, σαφέστατα διακήρυξε πὼς ἡ ψυχαναλυτικὴ μέθοδος (ἡ δική του τουλάχιστον) οὔτε μπορεῖ, οὔτε πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται σὲ παιδιὰ. Γιατὶ στὴν παιδικὴ ἡλικία εἶνε ἔντονη ἡ ὁρμὴ γιὰ μυθοπλασία, καὶ κατὰ συνέπεια παραπλανιέται ὁ ψυχαναλυτής. Τέλος, στὸ πανσεξουαλικὸ οἰκοδόμημά του, ἄφησε ὁ ἴδιος ὁ Φρόυντ κάποια πόρτα ἀνοιχτή, κι' ἀπ' αὐτὴν Ἰσα Ἰσα ξέφυγαν οἱ δύο πιστοὶ μαθητὲς του: ὁ Ἄντλερ πρῶτα, ὁ Γιούνγκ ἔπειτα. Ἄντις ἄλλην ἀνάλυση στὸ σημεῖο αὐτό, θαρρῶ πιὸ παραστατικὸ τ' ἀκόλουθο παράδειγμα, πασίγνωστο ἐξ ἄλλου, μόνο ποῦ τὸ κυκλοφοροῦν συχνὰ κουτσοσυρεμένο, οἱ κύριοι τῆς «ἀκαδημαϊκῆς Ψυχολογίας». Τὸ ἐκμεταλλεύονται μὰ ντρέπονται νὰ τὸ ποῦν ὀλάκερο: Νά, τί ἔτρεξε.

Κατὰ τὸ μεσοπόλεμο (στὰ 1930) ἀντιμετωπίστηκαν σὲ δημόσια συζήτηση ὁ Φρόυντ καὶ ὁ «δεινὸς» κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη «τελευταῖος τῶν Ἀβενσεράγων τοῦ Νανσύ», (καθὼς τὸν παρατσούκλιαζαν), ὁ Dessoir. Ὅπως ἦταν ἐπόμενο, οἱ δύο ἀντίπαλοι δὲ συμφωνήσανε στὸ τέλος. Κι' ὅσο πιὸ ἐπιδεικτικὰ μποροῦσε, ὁ Ντεσσουάρ, ἐδήλωσε πὼς κάθε ἄλλο παρὰ τὸν ἐπει-

σαν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀντιπάλου του. Φεύγοντας ὥστόσο, καὶ μάλιστα ἐπιδεικτικὰ βιαστικός, ὁ Ντεσσουάρ χαιρέτισε τὸν Φρόυντ, μὲ θερμὴ χειραψία. Ὅμως σὲ λίγο ξαναγύρισε. Εἶχε ξεχάσει τὰ γάντια του. Τὰ βρῆκε. τὰ πῆρε, καὶ ὅπως ἦταν πάλι φυσικὸ, ἐπαναλήφθηκε ἡ χειραψία.

— Νά, βλέπετε!... λέει ὁ Φρόυντ, αὐτὸ εἶνε ἡ πιὸ φανερὴ ἀπόδειξις ὅτι σὰς ἔπεισα.

— Πῶς, δηλαδή;

— Μά, νά!... Τὸ ID ποῦ φωλιάζει μέσα σας, σὰς ἔβαλε νὰ ξεχάσετε τὰ γάντια σας, καὶ σὰς τὰ ξαναθύμισε τὸ Ego γιὰ νὰ σὰς προσφέρῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ξανασυναντηθοῦμε, νὰ ξανασφίξουμε τὰ χέρια!...

Τὸ νοῆμον Κοινόν, χειροκρότησε. Μὰ ὁ «τελευταῖος τῶν Ἀβενσεράγων», ἔπιασε ἀμέσως τὴν καλή:

— Καὶ σὰν νὰ λέμε... — λέει — ἡ libido μου, μὲ ξανάφερε στὰ θέλητρά σας;...

— Ἡ ἡλικία μου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀσχημία σας ἀφ' ἑτέρου, δυστυχῶς, ἐγγυῶνται γιὰ τὴν ἀρετὴ μας!... ὠμολόγησε ὁ Φρόυντ.

Καὶ λένε πὼς ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, τὸ ρήγμα στὴ φροῦδιστικὴ libido ἔμεινε ὀλοφάνερο.

Στὸ μεταξὺ ὅμως, εἶχανε κιόλας ξεπορτίσει οἱ δύο πιστοὶ μαθητὲς, τραβῶντας ὁ καθένας τους, δρόμο διαφορετικὸ. Ἐγινε κάτι ἀνάλογο μὲ τοὺς σωκρατικούς. Ὁ Ἄντλερ ἱδρυσεν τὴν Ἀ τ ο μ ι κ ῆ Ψυχολογία, μετατρέποντας τὸ ἐρωτιστικὸ κίνητρο σὲ κίνητρο γιὰ ἐπικράτησιν. Ὁ Γιούνγκ, ἐπινόησε (ὅπως εἶπαμε) καὶ ἐξεργάστηκε τὰ «συμπλέγματα».

* * *

Οἱ σκύλοι, ὅταν τρέξουνε πολὺ σὲ ἄμμο ἀπάνω, παθαίνουν: φουσκώνουνε τὰ πέλματά τους. Σὰν κάτι τέτοιο παρουσιάζουν τὰ συναισθήματά μας, κάθε ποῦ πιλαλάμε μέσα στὸ «μάτσο» τῶν ὁρμῶν καὶ πόθων μας, δηλαδή μὲς' στὰ συμπλέγματα. Ἀλλάζει ὄψη ἡ ζήλεια, ἡ ἀποστέρησι, ἡ ταπείνωσι, τὸ καμάρι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ ἐνοχία, ἡ ἐγκατάλειψι, κ.λ. Φουσκάλιάζουν τὰ κατακάθια τῶν ψυχικῶν συρράξεών μας, οἱ ἀπογοητεύσεις μας. Αὐτὸ δὲν εἶνε σπάνιο. Ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, ὅλοι μας νοιώσαμε διάφορες στερήσεις στὴ ζωὴ, ἀκόμη καὶ οἱ ἀρχοντογεννημένοι. Ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, ὅλοι μας κάπου «τρακάραμε». Αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς εἴμαστε σώνει καὶ καλά ψυχασθενεῖς. Ὅχι, γιατί, λίγο ὡς πολὺ, οἱ περισσότεροι διαθέτουμε κάποιαν «δικλείδα ἀσφαλείας». Ἀκόμη πιὸ ἀπλά: ἔρχεται ἀπὸ δρόμο καὶ ξεθυμαίνουμε στὰ μαλακά. Σχέσι μὲ τὴν προφύλαξι αὐτὴν, ἔχουν διάφορα γιὰ τὸν καθένα μας στοιχεῖα. Μὰ ἕνας ἀπὸ τοὺς κοινούς συντελεστὲς θεω-

ρεῖται καὶ ἡ ἡλικία τοῦ ἀτόμου. Σ' ὅλες τὶς ἡλικίες εἶν' ἐνδεχόμενα τὰ ψυχικὰ τραύματα. Μὰ ἡ ἐλάχιστη προφύλαξη, βρίσκεται πρὸ πάντων στὶς κρίσιμες ἡλικίες, ὅπως ἡ ἐφηβική. Καὶ τότε συμβαίνει κάτι πολὺ χειρότερο. Ἄν ἡ ἀντίσταση εἶνε ἀδέξια, τὸ σύμπλεγμα θεριεύει ἀκόμη παραπάνω, παρά ἂν τ' ἀφίναμε ἀχαλίνωτο.

«Μπλοκάρει τὴν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας, ὅπως ὁ κόμπος ποὺ ἐμποδίζει ἕνα κουβάρι νῆμα νὰ ξετυλιχθῆ».

Τὸ μπερδεμένο νῆμα γίνεται πιά «ἰστός» σὰν τῆς ἀράχνης, γίνεται «δίχτυ», «ἀπόχη», καὶ οὔτε πιά μπορεῖ ὅποιος - ὅποιος, νὰ παρακολουθήσῃ (εἴτε στὸν ἑαυτό του, εἴτε στοὺς ἄλλους) τὴν δρομολογία ἀκολούθησε τὸ μπερδεμα, «μάτι» μὲ «μάτι» τοῦ δίχτυοῦ. Δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῆ τὸν ἀρχικὸ κόμπο ὅπου πρωτοσκάλωσε τὸ νῆμα, ὥστε νὰ λύσῃ τὸ ἐμπόδιο, καὶ νὰ ξανατυλιχθῆ πάλι ὁμαλά, ἢ «κούκλα» ἢ τὸ «κουβάρι» τῆς κλωστής.

* * *

Ἔτσι αὐτὰ πάλι, δὲν τὰ πρωτοβρῆκε ὁ Γιούνγκ. Κἂν οὔτε τὰ διάβλεψε ὁ Φρόυντ.

Ὅταν ὁ Φρόυντ εἶδε τὴν χρεωκοπία τοῦ Νανσύ, ἦταν φυσικὸ νὰ ψάξῃ γιὰ κάποια ἄλλη διαπόρευση. Εἶχε τὴν καλὴ τύχη, νὰ βρῆ στὸ πρόσωπο τοῦ συμπολίτη του Μπρώουερ (Breuer) πολὺτιμο ἐμπνευστὴ καὶ συνεργάτη. Μόνο ποὺ (κατὰ τὴν περίοδο τουλάχιστον ἐκείνη) τοῦ ἔλειψε τὸ ἦθος. Ὁ Φρόυντ, ἀφοῦ ξεζούμισε καλὰ - καλὰ τὸν Μπρώουερ, τὸν παραπέταξε, (ἢ ἔστω τὸν παράτησε) σὰν τὴν στιμμένη λεμονόκουπα. Ἄλλοιῶς τὰ δύο ὄνοματά μαζὶ, ἀδιαχώριστα θὰ εἶχανε περάσει στὴ μεγάλη φήμη, μὰ καὶ στὴ μνήμη τοῦ μεγάλου Κοινοῦ. Ἐνῶ τώρα, ὁ σπουδαῖος Μπρώουερ, περνᾷ ἀνάμεσα ἀπ' τὴν ψυχολογία τοῦ βάθους στὰ πεταχτά, σὰν τίποτα κομπάρσος. Ἐνῶ εἶνε ὁ ξεκινητής. Ἔτσι δὲ φαίνεται καλὰ - καλὰ καὶ ἡ ἐπίδραση ποὺ εἶχε ὁ Μπρώουερ ἐπίσης καὶ στὸν Γιούνγκ. Γιατρός ἦταν καὶ ὁ Μπρώουερ. Δὲν ἐπινόησε, μὰ ξαναβρῆκε (ἀκριβέστερα θυμήθηκε) τὴν κ ἄ θ α ρ σ η τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὴ τὴν ἔννοια τελειοποίησε καὶ τὴν ἐφάρμοξε ὡς θεραπευτικὴν ἀγωγή, στοὺς ψυχασθενεῖς του. Ὁ ὁρος εἶνε πασίγνωστος ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη. Ἀνάγεται στὴν ἀρχαία Τραγωδία, ποὺ, ὡς γνωστόν, ἔπρεπε νὰ καταλήξῃ καὶ στὴν: «τῶν παθημάτων κάθαρσιν», ὥστε νὰ διεγείρῃ «τὸν οἶκτον καὶ τὸ ἔλεος». Λιγότερο ἴσως γνωστὸ στὸν πολὺ κόσμον, εἶνε τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί ὁ παντογνώστης Σταγειρίτης, σοφίστηκε αὐτὸν τὸν «νόμον», καὶ τὸν ἐθέσπισε «κατόπιν ἐορτῆς», δηλαδή δταν πιά οἱ μεγάλοι Τραγικοί, εἶχαν προικίσῃ τὰ ἀριστουργήματά των, καὶ μὲ οἶκτον καὶ μὲ ἔλεος, δίχως νὰ περιμένουνε ρετσέτες γιὰ τὴν κάθαρση. Ἡ

πρωθύστερη «νομολογία» τοῦ Ἀριστοτέλη, θάμενε ἀνερμήνευτη, ἂν δὲν τὴν ἐξηγοῦσε ἡ κρίσιμη τότε ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Σταγειρίτης δὲν ἔκαμε ἄλλο παρά νὰ δανειστῆ ἕναν ἰατρικὸ ὄρον, τρεχούμενο ἀνέκαθεν στὴ γλῶσσα τῆς ἀρχαίας Θεραπευτικῆς. Γιατρός ἐξ' ἄλλου ἦταν ὁ πατέρας του. Ἐπιτροπὲς γιατρῶν, δούλευαν ἀνώνυμα γιὰ λογαριασμό τοῦ Ἀριστοτέλη. Τὴν κάθαρση τοῦ θυμικοῦ προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιτύχουν, μὲ θεραπευτικὴ ἀγωγή ὄχι φαρμακο - χημικὴ ἀλλὰ νευροψυχικὴ. Αὐτὸ βρῆκεν ὁ Μπρώουερ, καὶ μάλιστα ὄχι τυχαῖα ὡς φαίνεται, γιατί καὶ ἡ ἐποχὴ του ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς ταραγμένες καὶ κρίσιμες ἐποχὲς τῆς Εὐρώπης. Ἀφίνω ὅτι ἡ Βιέννη τότε πολεμοῦσε ν' ἀφομοιώσῃ τὸ Παρίσι γιὰ νὰ τὸ ξεπεράσῃ. Κι' ἀφίνω ἀκόμη ὅτι, ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἐκείνην ἐποχὴ ἐξώρμησαν ἄλλες ἐρευνες, πάλι γιὰ θεραπευτικὴ ἀγωγή τῶν νευρώσεων καὶ τῆς ὕστερίας, ἀλλὰ πρὸς διαφορετικὴ ὁδὸς διόλου κατεύθυνση. Πάλι γιὰ νὰ ξεπεραστῆ ὁ Charcot, (ἀναδειγμένος ἐπίσης ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις του καὶ συστηματοποιήσεις ὅσον ἀφορᾷ τὰ «στίγματα» τῆς ὕστερίας), ἀνάτρεξαν ὡς φαίνεται διάφοροι, στὴν ἐτυμολογία τοῦ «ὕστερία». (Τὸν ὄρον τὸν εἶχε διαδώσει ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα ὁ Ταρντιέ).

Σχολαστικὴ συζήτηση παρουσιάζει τὸ ἂν ἡ λέξη «ὕστερα» (μῆτρα ἢ κοιλιά) ἐπισημαίνει «τὸ ὕστατον καὶ κατώτατον πάντων τῶν σπλάχνων εἰς τὸ γυναικεῖον σῶμα», ἢ ἂν προέρχεται ἀπὸ τὸ «ὑδ - στέρα» (ἀποψη Κ. Γιωργούλη) ὁπότε τὸ «ὑδ» πρέπει νὰ σημαίνῃ «ὑδωρ», καὶ πάει νὰ πῆ πῶς τὰ ὑγρά τῆς κοιλίας ἢ τῆς μήτρας, ἐπιφέρουν «διανοητικὰς διαταραχὰς», ἂν δὲν ὑποστοῦν τὴν κάθαρση. (Ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, ὄλ' αὐτὰ, εἶνε λίγο ἢ πολὺ αὐθαίρετα). Κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα, οἱ μόνοι ἐν χρῆσει ὄροι ἦταν: «ὕστεραλογία» (πόνος στὴ μῆτρα) καὶ «ὕστεραλογίς», δηλαδή ἡ γυναικὴ ποὺ πονεῖ, ἢ κάτι ποὺ φέρει ἄλγος στὴν ὕστερα). Ὅπως δὲποτε, τὴν κ ἄ θ α ρ σ η τοῦ Μπρώουερ, τὴν οἰκειοποιήθηκε ὁ Φρόυντ, κι' ἀπὲ τὴ βρῆκεν ἔτοιμη ὁ Γιούνγκ. Δίχως αὐτὴν, δὲ θὰ χρειαζόνταν τὰ συμπλέγματα.

* * *

Ὁ Γιούνγκ ὁ ἴδιος τόνισε ὅτι: ἂν ὁ ὄρος «σύμπλεγμα» εἶνε κάτι τὸ νέο, ἐντούτοις τὸ περιεχόμενό του εἶνε πολὺ παλιό. Τὸ σύμπλεγμα ἦτανε κάτι τὸ πασίγνωστο ἀκόμη καὶ στὸ σκοτεινὸ Μεσαίωνα. Μόνο ποὺ εἶχε ἄλλο ὄνομα. Τὸ λέγαν...διάβολο. «Ὁ ζοφερός Μεσαίωνας πίστευε στὴ δαιμονοληψία. Ὁ φωτισμένος αἰῶνας μας στὸ ἴδιο πίστεψε. Μόνο ποὺ τὸ εἶπε ἄλλοιῶς: ν ε ὄ ρ ω σ η». Ὁ